



Eich llais mewn iechyd | Your voice in health  
a gofal cymdeithasol | and social care

# CYFLWYNIAD I'R YMHOIAD AR GYFIAWNDER DATA A'R DEFNYDD O DDATA PERSONOL



# FFORMATAU HYGYRCH

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.

Os hoffech gael y cyhoeddiad hwn mewn fformat a/neu iaith arall, cysylltwch â ni ar [ymholidadu@llaiscymru.org](mailto:ymholidadu@llaiscymru.org).

Gallwch ei lawrlwytho o'n gwefan neu ofyn am gopi trwy gysylltu â'n swyddfa.

# Cynnwys

<b>Ynglŷn â Llais .....</b>	<b>4</b>
<b>Defnyddio data personol i ddarparu fy ngofal a thriniaeth .....</b>	<b>5</b>
Gwybod pa ddata a gedwir amdanaf a pham .....	5
Bod yn hyderus yng nghywirdeb, cyflawnrwydd, a defnydd fy nata i ddiwallu fy anghenion .....	7
<b>Defnyddio data er budd eraill trwy hysbysu a dylanwadu ar ddatblygiadau gofal iechyd.....</b>	<b>9</b>
<b>Defnyddio cyfleoedd i feithrin gwell dealltwriaeth o gasglu, rhannu a defnyddio data .....</b>	<b>11</b>

## Ynglŷn â Llais



Mae'n bleser gennym gyflwyno'r cyflwyniad hwn i Bwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol y Senedd ar gyfer yr ymchwiliad i gyfiawnder data a'r defnydd o ddata personol o fewn GIG Cymru.

Llais yw'r corff annibynnol sy'n adlewyrchu barn ac yn cynrychioli buddiannau pobl sy'n byw yng Nghymru yn eu Gwasanaeth Iechyd Gwladol (GIG) a gwasanaethau gofal cymdeithasol. Rydym yn annog ac yn cefnogi pobl i gael llais wrth ddylunio, cynllunio a darparu gwasanaethau'r GIG a gofal cymdeithasol.

Rydym yn gweithredu'n lleol, yn rhanbarthol ac yn genedlaethol. Rydym yn gweithio gyda phobl a chymunedau ym mhob rhan o Gymru fel bod llais awb yn cael ei glywed, a'i ddefnyddio, i lywio'r gwaith o ddylunio, datblygu a darparu gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol i bawb. Rydym yn:

- Estyn allan i glywed gan bobl yn ein cymunedau lleol trwy raglen barhaus o weithgareddau ymgysylltu. Rydym yn gwneud hyn fel bod pobl yn gwybod ac yn deall yr hyn a wnawn, ac i gasglu eu barn a'u profiadau o'r GIG a gwasanaethau gofal cymdeithasol. Rydym yn gwneud hyn mewn llawer o ffyrdd, wyneb yn wyneb ac yn ddigidol, gan gynnwys ymweld â mannau lle mae pobl yn derbyn gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol.
- Rydym yn defnyddio'r hyn a glywn i helpu gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol i ddeall yn well sut y mae'r rhai ohonom a allai fod angen, ac sy'n defnyddio gwasanaethau, yn meddwl bod gwasanaethau'n diwallu eu hanghenion, yn y ffordd sydd bwysicaf iddynt hwy. Rydym yn helpu i sicrhau bod y GIG a gwasanaethau gofal cymdeithasol yn cymryd camau i wella pethau lle bo angen. Mae hyn yn cynnwys gweithio gyda rheolwyr gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol pan fyddant yn meddwl am wneud newidiadau i'r ffordd y caiff gwasanaethau eu darparu, fel bod pobl a chymunedau'n cael dweud eu dweud o'r dechrau.
- Darparu gwasanaeth eiriolaeth cwynion sy'n rhad ac am ddim, yn annibynnol ac yn gyfrinachol i helpu pobl i fynegi eu pryderon am y GIG a gwasanaethau gofal cymdeithasol.

Rydym wedi gweithredu yng Nghymru ers 1 Ebrill 2023. Mae ein cyflwyniad yn tynnu ar yr hyn yr ydym ni, a'r cyn Gynghorau Iechyd Cymuned yng Nghymru wedi'i glywed am yr hyn sy'n bwysig i bobl sy'n byw yng Nghymru ynglŷn â defnyddio data personol o fewn GIG Cymru.

## Defnyddio data personol i ddarparu fy ngofal a thriniaeth

Ers dechrau'r pandemig Covid-19, gwelodd pobl sy'n byw yng Nghymru ddatblygiad cyflym, cyflwyniad a defnydd o wasanaethau gofal iechyd digidol. Roedd hyn yn helpu llawer o bobl i deimlo'n fwy diogel pan oedd angen gofal a thriniaeth arnynt. Mae hyn oherwydd ei fod yn golygu osgoi'r angen i deithio i leoliadau gofal iechyd traddodiadol, gan helpu pobl i gadw mewn cysylltiad trwy gael mynediad at eu timau gofal iechyd mewn ffordd anghysbell.

Roedd hyn hefyd yn golygu bod gwybodaeth bersonol a sensitif pobl yn cael ei chasglu a'i thrin yn electronig gan ddarparwyr gofal iechyd yn fwy nag erioed o'r blaen.

### Gwybod pa ddata a gedwir amdanaf a pham

Roedd y cynnydd cyflym mewn gwasanaethau gofal iechyd digidol yn golygu bod llawer o bobl wedi dod yn fwy cyfarwydd â rhannu eu data personol â gwasanaethau'r GIG ar-lein. Gwnaethant hyn ar lafar trwy ymgynghoriadau ffôn a fideo, ac yn ysgrifenedig, trwy wasanaethau trefnu apwyntiad a chyngor ar-lein, fel AskMyGP ac E-connect.

Yn ystod y cyfnod hwn, gwelodd llawer o bobl symudiad mawr oddi wrth y gwaith casglu data papur a chadw cofnodion mwy traddodiadol yr oeddent yn gyfarwydd ag ef yn y GIG. I lawer o bobl, roedd hwn yn ddatblygiad i'w groesawu, gan ddod yn debycach i wasanaethau dydd i ddydd eraill yr oeddent wedi arfer â mynd ar-lein.

Ond roedd hefyd yn golygu, er yn y tymor hwy, bod y cyfleoedd ar gyfer darparu gofal iechyd mewn ffordd fwy hygyrch, hyblyg sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn yn uchel, roedd cyflymder a ffocws ei gyflwyniad – i alluogi gwasanaethau hanfodol i barhau – yn golygu nad oedd y cyfle yno i ddylunio a datblygu'r ffyrdd newydd hyn o weithio gyda phobl, wedi'u llywio gan yr hyn sy'n bwysig iddyn nhw.

Roedd hyn hefyd yn golygu nad oedd cyfle ystyrllon i siarad am a meithrin dealltwriaeth gref ymhlith pobl am:

- 🗣️ sut roedd eu data personol yn cael ei gasglu'n electronig
- 🗣️ sut yr oedd yn cael ei storio
- 🗣️ pwy fyddai'n gallu ei weld
- 🗣️ sut y byddai'n cael ei ddefnyddio
- 🗣️ sut y gallent fod yn dawel eu meddwl y byddai'n cael ei ddiogelu'n briodol, a
- 🗣️ beth yw eu hawliau ynghylch eu data.

Nid yw hyn yn golygu nad oedd gwybodaeth ar gael i bobl am ddefnyddio a storio'r data a ddarparwyd ganddynt yn electronig. Mae pobl sy'n defnyddio gwasanaethau ar-lein wedi arfer gweld llawer o wybodaeth hir, fanwl am eu hawliau a sut bydd eu data'n cael ei storio a'i ddefnyddio trwy bethau fel hysbysiadau preifatrwydd.

Ond mae'r cynefindra hwn yn golygu nad yw pobl bob amser yn darllen y manylion – ac nid yw darparu'r manylion yn anochel yn golygu bod pobl yn deall yr hyn y mae'n ei olygu iddynt yn ymarferol - oni bai eu bod yn gallu ei weld a'i deimlo drostynt eu hunain.

Felly, er enghraifft, mae teimlo'n hyderus i rannu gwybodaeth bersonol a sensitif yn ddiogel wrth weld gweithwyr gofal iechyd proffesiynol trwy drefniant fideo-gynadledda angen rhywfaint o sicrwydd gweithredol gan weithwyr gofal iechyd proffesiynol bod yr amgylchedd yn un cyfrinachol.

Nid yw hyn yn rhywbeth sy'n berthnasol i gasglu data electronig yn unig. Gwyddom, er enghraifft, pa mor bwysig yw hi fod pobl yn deall pam y gofynnir am eu data personol, pwy fydd yn ei ddefnyddio, ac ar gyfer beth

– mae'n elfen hanfodol o'r ymddiriedaeth sydd ei hangen rhwng pobl sy'n defnyddio gwasanaethau a'r rhai sy'n eu darparu.



Dangoswyd hyn yn glir pan oedd newidiadau i'r ffordd y defnyddiwyd data personol o fewn practisau meddygon teulu yn ystod y pandemig. Er mwyn i staff derbynfeydd allu helpu i atgyfeirio pobl at y gweithiwr gofal iechyd proffesiynol cywir, newidiodd llawer o bractisau meddygon teulu'r ffordd yr oeddent yn ymdrin â cheisiadau am apwyntiad.

Roedd hyn yn golygu bod staff derbynfa yn aml yn gofyn am wybodaeth bersonol a sensitif gan bobl am eu symptomau pan nad oeddent efallai wedi gwneud hynny o'r blaen. Lle nad oedd pobl yn deall y rhesymau am hyn - oherwydd nad oedd wedi'i esbonio'n glir iddynt - roedd hyn yn aml yn arwain at amharodrwydd ymhlith pobl i rannu gwybodaeth bersonol o'r fath ymlaen llaw.

## **Bod yn hyderus yng nghywirdeb, cyflawnrwydd, a defnydd fy nata i ddiwallu fy anghenion**

Gwyddom fod ymddiriedaeth a hyder pobl yn eu gwasanaethau gofal iechyd, a'r bobl sy'n eu darparu, yn cael eu heffeithio'n uniongyrchol gan ba mor dda y mae systemau gofal iechyd a staff gofal iechyd yn gweithio o ran deall ac ymateb i anghenion ac amgylchiadau unigol pobl.

Gall pethau syml ond pwysig, fel gwybod a defnyddio'r teitl neu'r enw sydd orau gan berson wneud gwahaniaeth mawr yn y ffordd y mae'n teimlo am eu profiad gofal a thriniaeth.

Mae pethau eraill, fel gwybod a defnyddio'r ffyrdd gorau o gyfathrebu â rhywun am eu gofal iechyd nid yn unig yn gwneud gwahaniaeth yn y ffordd y mae pobl yn cael profiad o ofal, ond hefyd pa mor hyderus ydynt am ansawdd a diogelwch y gofal hwnnw - a faint o reolaeth a chyfranogiad y maent yn ei deimlo sydd ganddynt yn eu gofal iechyd eu hunain.

Yn gyffredinol, mae pobl yn disgwyl i'w GIG gadw, defnyddio a rhannu eu data personol yn ddiogel rhwng pawb sy'n gyfrifol am eu gofal iechyd a'u triniaeth – gan gynnwys nhw eu hunain. Felly, pan na fydd hyn yn digwydd, nid yn unig yw hi'n rhwystredig iawn, gall arwain at golli hyder llawer mwy sylfaenol yn effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y gwasanaeth a'u rhan yn y gwasanaeth hwnnw.

Er enghraifft, rydym yn clywed am bryderon pobl:

- oherwydd nad yw systemau data yn gydgysylltiedig, mae'n rhaid iddynt ailadrodd yr un pethau dro ar ôl tro i wahanol staff gofal iechyd oherwydd nad yw'r wybodaeth amdanynt ar gael i'r person sy'n darparu eu gofal.

Pan fydd hyn yn digwydd, er enghraifft mewn argyfwng, e.e., pan ofynnir i deuluoedd mewn trallod rannu gwybodaeth am feddyginiaeth eu hanwyliaid, mae'r straen a'r pryder ynghylch gwneud pethau'n anghywir neu golli rhywbeth yn gwneud sefyllfa anodd gymaint yn waeth.

Clywn y rhwystredigaeth gan bobl ynghylch gwasanaethau nad oes ganddynt eu data personol pan fo'i angen yn y ffordd y mae ei angen ar draws pob rhan o'r system gofal iechyd, e.e., rhwng meddygon teulu, fferyllfeydd, ac ysbytai, rhwng wardiau yn yr un ysbyty, yng Nghymru a rhwng Cymru a Lloegr lle mae pobl yn cyrchu gwasanaethau dros y ffin

- oherwydd nad yw eu data bob amser wedi cael ei rannu'n ystyrlon rhwng gwahanol staff gofal iechyd, nid yw'r ffordd y darperir gofal a thriniaeth bob amser yn adlewyrchu'r hyn sydd ei angen a'r hyn sydd bwysicaf i bobl, e.e. ymgysylltu â phobl yn eu dewis iaith, cydnabod rôl a chyfranogiad gofalwyr, deall sut y gall profiadau bywyd pobl ysgogi rhai ymddygiadau ac adweithiau, ac ati.

- oherwydd bod eu data personol yn cael ei gadw, ei ddefnyddio a'i reoli gan y GIG a'r rhai sy'n gweithio ynddo, mae weithiau'n anoddach nag y dylai fod i gael gwybod am, a derbyn eu cofnodion gofal iechyd eu hunain.

Yn aml pan fyddant yn ei dderbyn, ni allant ddeall llawer ohono oherwydd nid yw wedi'i ysgrifennu na'i gadw mewn ffordd sy'n helpu pobl i ddeall beth mae'n ei olygu iddynt hwy - gan ei gwneud yn anoddach i bobl gael mwy o reolaeth a chyfrifoldeb dros reoli eu gofal.



oherwydd nad oes ganddynt ddarlun clir o'r data gofal iechyd sydd gan y GIG amdanynt, ac nid oes ganddynt fynediad hawdd ato mewn un lle, mae gan rai pobl bryderon efallai nad yw'r wybodaeth a gedwir amdanynt yn gywir ac yn gyflawn, ac nid oes ganddynt ffordd hawdd o'i wirio.

Rydym hefyd yn clywed rhai pryderon ac ofnau gan bobl y gallai data sensitif, personol sy'n ymwneud â'u cysylltiad â gwasanaethau gofal iechyd gael ei rannu neu ei ddefnyddio'n negyddol. Er enghraifft:

Mae pobl yn aml yn poeni, os ydyn nhw'n gwneud cwyn neu'n mynegi pryder am eu gwasanaeth, y bydd yn cael ei gadw ar eu cofnod ac yn effeithio ar sut maen nhw'n parhau i dderbyn gofal a thriniaeth

Mae pobl weithiau'n pryderu y gallai eu data personol gael ei rannu a'i gamddefnyddio y tu allan i'r GIG, e.e., rhwng gwasanaethau gofal iechyd ac eraill, heb yn wybod iddynt a heb ganiatâd, a heb reswm da

Mae pobl weithiau'n poeni y gallai eu data personol sensitif am eu cyflyrau neu eu nodweddion gael eu camddefnyddio i wneud dyfarniadau ehangach amdanynt eu hunain a'u gofal.

## Defnyddio data er budd eraill trwy hysbysu a dylanwadu ar ddatblygiadau a darparu gofal iechyd

Yn gyffredinol, mae pobl yn disgwyl ac yn deall bod angen eu data personol ac y dylai'r GIG ei ddefnyddio i ddarparu eu gofal iechyd – fel eu bod yn cael y cyngor, cymorth, gofal a thriniaeth gorau posibl i'w helpu i aros yn iach, rheoli cyflwr iechyd tymor hir, gwella o salwch, neu eu cefnogi pan fyddant yn cyrraedd diwedd eu hoes.

Cyn y pandemig, codwyd llawer o'n hymwybyddiaeth gyhoeddus am gasglu, defnyddio a rhannu data gofal iechyd drwy bryder pan aeth pethau o chwith, er enghraifft mewn ymateb i straeon am broblemau neu doriadau o ran cadw data'n ddiogel.

Gwelodd pobl hefyd trwy bandemig Covid-19 sut y gallai dwyn ynghyd a rhannu data yn ehangach, ac ar raddfa lawer mwy, helpu ein dealltwriaeth o effaith y firws ar ein gwahanol bobl, cymunedau, a grwpiau, pa gamau oedd eu hangen mewn ymateb a pha wahaniaeth roedd y camau hyn yn ei wneud.

Dangosodd hefyd i bobl fod bylchau a gwahaniaethau mawr yn y ffordd yr oedd systemau gofal iechyd yn casglu, yn defnyddio ac yn adrodd ar eu data.

Felly er bod ymwybyddiaeth gyffredinol llawer gwell nawr, mae llawer mwy i'w wneud. Mae'n bwysig bod pobl yn cael cymorth a chefnogaeth i ddeall y cysylltiad rhwng y data personol sy'n cael ei gasglu, ei atodi i'w cofnodion gofal iechyd personol, ei rannu, a'i ddefnyddio i ddarparu eu gofal iechyd unigol, a'r data (adnabyddadwy neu fel arall) sy'n cael ei rannu a'i ddefnyddio i lywio a dylanwadu ar gynlluniau a datblygiadau gofal iechyd yn ehangach.

Gwyddom fod parodrwydd pobl i rannu eu data a'u profiadau gofal iechyd eu hunain i lywio a dylanwadu ar ofal iechyd yn ehangach yn dibynnu'n helaeth ar a ydynt yn teimlo y bydd gwneud hynny'n gwneud gwahaniaeth i eraill.

Rydym yn clywed hyn amlaf pan fydd pobl yn rhannu eu pryderon â ni am eu gofal a'u triniaeth drwy ein gwasanaeth eiriolaeth cwynion.

Rydym hefyd yn clywed am hyn pan fydd pobl yn cael gofal a thriniaeth ar gyfer cyflwr gofal iechyd penodol ac yn cytuno i rannu eu data i gefnogi mwy o ymchwil a datblygiad i'r cyflwr a'i driniaeth.



## Defnyddio cyfleoedd i feithrin gwell dealltwriaeth o gasglu, rhannu a defnyddio data



Mae datblygu ap newydd y GIG yng Nghymru yn rhoi potensial gwirioneddol i bobl sy'n gallu ac yn dymuno defnyddio gwasanaethau digidol i gael mynediad haws at eu data iechyd personol a gedwir gan y GIG yng Nghymru.

Un o'r elfennau allweddol a ddisgrifir ar gyfer yr ap yw ei fod yn rhoi'r gallu i bobl "gymryd rheolaeth dros eu data a gweld a phenderfynu ble mae'n mynd. Er enghraifft, bydd yr ap yn caniatáu i bobl sefydlu dewisiadau personol ar gyfer sut mae eu data yn cael ei ddefnyddio....<sup>1</sup>"

Bydd yn bwysig bod pob datblygiad fel y rhain yn rhoi cyfle gwirioneddol i bawb sy'n ymwneud â gofal y GIG weithio'n agos gyda phobl a chymunedau i helpu i ddatblygu fframwaith cliriach yng Nghymru i nodi, casglu, rheoli, defnyddio a rhannu data.

Dylai gwneud hyn helpu pawb dan sylw i ddylunio, datblygu a darparu gwasanaethau gofal iechyd mewn ffordd sy'n adnabob ac yn ymateb i'r pethau sydd bwysicaf i'n pobl a'n cymunedau. Nid oes fawr o ddiben casglu data os na chaiff ei ddefnyddio i feithrin dealltwriaeth gref o'n gwahanol anghenion fel bod ein gwasanaethau gofal iechyd yn ymateb ac yn bodloni'r anghenion hynny'n deg.

Felly, ni ddylai'r mathau hyn o ddatblygiadau ymwneud yn unig â darparu ffyrdd digidol o roi mynediad i'r data a gedwir ar hyn o bryd.

Dylai barhau i ofyn i bobl beth sy'n bwysig iddyn nhw, beth mae'n nhw'n ei eisiau a sut maen nhw ei eisiau fel y gall ddiwallu anghenion pobl - yn seiliedig ar eu profiad o gael a defnyddio eu data, a sut maen nhw am weld a defnyddio eu data yn y tymor hwy.

<sup>1</sup> Gwasanaethau Digidol ar gyfer Cleifion a'r Cyhoedd (DSPP) - Iechyd a Gofal Digidol Cymru ([gig.cymru](http://gig.cymru))

Gwyddom y gall llawer o wahanol bethau effeithio ar sut mae pobl yn teimlo am gasglu a rhannu data iechyd personol. Mae sicrhau cydbwysedd rhwng manteision rhannu data ar gyfer gofal iechyd ac ymchwil a phryderon naturiol pobl ynghylch preifatrwydd yn her sy'n gofyn am ddulliau meddylgar, mesurau diogelu clir, a thrafodaeth barhaus gyda chleifion a'r cyhoedd.

Dyma rai o'r pethau y mae angen i'r GIG yng Nghymru feddwl amdanynt wrth ddatblygu a defnyddio data:

Bod yn onest am fanteision a risgiau casglu a rhannu data gyda chleifion, teuluoedd, a'r cyhoedd ehangach. Dweud pam fod angen casglu a defnyddio data, pam ei fod yn bwysig os nad yw'r data hwnnw ar gael neu'n cael ei rannu, a gyda phwy

Cynnwys pobl yn y gwaith o ddylunio a datblygu systemau a threfniadau casglu data – mewn ffyrdd sy'n meithrin ymddiriedaeth, dealltwriaeth a pherchnogaeth, yn enwedig ymhlith y rheini na chlywir eu lleisiau'n aml

Bod yn glir ynghylch yr hyn y gall pobl ei reoli a'r hyn na allant ei reoli mewn penderfyniadau am eu cipio, eu defnyddio a'u rhannu. Byddwch yn glir ynghylch pam, a sut y caiff eu hawliau a'u data eu diogelu

Peidio â gadael neb ar ôl. Nid yw pawb yn gallu neu'n dymuno cael gwasanaethau neu ddata'r GIG yn ddigidol, ac nid yw holl wasanaethau neu ddata'r GIG yn cael eu cadw na'u darparu'n ddigidol

Cofio, er mwyn i ddata fod yn ddefnyddiol, mae angen iddo fod yn fwy na dim ond ar gael yn hawdd. Mae angen iddo fod yn gywir, mae angen iddo wneud synnwyr, mae angen iddo gwmpasu'r pethau sy'n bwysig iddynt ac mae angen iddo wneud gwahaniaeth.

